

Wspomnienie o Profesorze Adamie Bielańskim

Profesor Adam Bielański, jeden z najznamienszych polskich chemików, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczo-Hutniczej oraz Instytutu Katalizy i Fizykochemii Powierzchni PAN w Krakowie zmarł 4 września 2016 roku. Odszedł od nas Mistrz i ukochany Nauczyciel kilku pokoleń chemików. Dziś dopiero zdajemy sobie w pełni sprawę, jak wiele Panu Profesorowi zawdzięczamy...

Gdy w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku Profesor Bielański obejmował kierownictwo Katedry Chemii Nieorganicznej na Wydziale Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego, był to okres głębokiego socjalizmu, ograniczonych środków finansowych na wyposażenie aparaturowe i praktycznie braku kontaktów z zagranicą, poza krajami bloku socjalistycznego. Wówczas ogromne znaczenie dla każdego z nas, uczniów i współpracowników Pana Profesora, miało to, jak w tym trudnym czasie byliśmy przez Niego inspirowani do pracy naukowej, wspierani w chwilach niepowodzeń, przekonywani przykładem o ważności zadań naukowca i nauczyciela akademickiego.

Profesor rozpoczął tworzenie zespołu badawczego zajmującego się tematyką katalizy i fizykochemii ciała stałego od rozmów z każdym pracownikiem katedry. Dobrze pamiętamy tę pierwszą rozmowę. Każdy z nas był pytany, jakie zna języki obce i do którego ośrodka zagranicznego pragnąłby pojechać na staż. To było uświadomienie nam, że wbrew aktualnej sytuacji politycznej i finansowej kraju trzeba mieć marzenia. W kolejnych latach naszej pracy w zespole kierowanym przez Pana Profesora okazało się, że marzenia się spełniają, a Pan Profesor dawał nam przykład, jakie działania należy podjąć, aby się zbliżyć do ich realizacji.

W latach siedemdziesiątych Profesor, pełniąc funkcję przewodniczącego Komitetu Nauk Chemicznych PAN i jednocześnie dyrektora Instytutu Chemii UJ, podjął inicjatywę utworzenia w Krakowie centralnego laboratorium aparatury badawczej, finansowanego m.in. z środków dewizowych zjednoczenia Petrochemia, które pod nazwą Środowiskowe Laboratorium Analiz Fizykochemicznych i Badań Strukturalnych (ŚLAFiBS) stało się nowoczesnym zapleczem aparaturowym, świadczącym usługi dla krakowskich szkół wyższych i jednostek Polskiej Akademii Nauk. Dzięki ŚLAFiBS było możliwe podjęcie pionierskich w tamtych czasach w Polsce badań spektroskopowych i strukturalnych.

Pan Profesor przywiązywał dużą wagę do kontaktów z zagranicą i z Jego inicjatywy odbywały się w latach 1970–1985 katalityczne kolokwia polsko-francuskie, które zaowocowały nawiązaniem bliskiej współpracy z uniwersytetami francuskimi. Duże zasługi w umacnianiu tych kontaktów miał Michel Che, profesor Uniwersytetu P. i M. Curie w Paryżu, doktor honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Długą tradycję miały także SeminaRIA Kraków–Jena na temat chemii powierzchni, organizowane w latach 1978–2001 na przemian w Polsce i w NRD, oraz kolokwia polskoczechosłowackie, których współinicjatorem i współorganizatorem był również Profesor Adam Bielański. Liczne kontakty Pana Profesora z zagranicą ułatwiały uzyskiwanie przez naszych naukowców stypendiów na wyjazdy do prestiżowych ośrodków zagranicznych na staże.

Pan Profesor zawsze wpajał nam zasadę, że istotne są wyjazdy za granicę dla skorzystania z możliwości pomiarów na unikalnej aparaturze, ale niezmiernie ważne jest budowanie równocześnie – w miarę aktualnych możliwości – warsztatu aparaturowego u nas, w Polsce.

Jako uczony przekonywał swoim przykładem, że aby odnieść sukces naukowy, trzeba stawiać sobie ambitne plany badawcze i że dla ich spełnienia konieczne są: rzetelna wiedza, dobrze zaplanowany, precyzyjny eksperyment i weryfikacja interpretacji wyników w dyskusji na forum międzynarodowym.

Prowadzone przez Pana Profesora prace badawcze dotyczyły m.in. czynnika elektronowego. Temu zagadnieniu poświęcone były publikacja w „Nature” z roku 1957 oraz wykład Pana Profesora na Kongresie Katalizy w Moskwie w 1968 roku, które znalazły szeroki oddźwięk w katalitycznym środowisku naukowym. Kolejne prace nad rolą tlenu w katalizie zostały przedstawione w wydanej przez Dekkera (New York, 1991) monografii autorstwa Adama Bielańskiego i Jerzego Habera pt. *Oxygen in Catalysis*. W późniejszych latach uwaga Pana Profesora skupiła się na polioksymetalanach, a w szczególności na heteropolikwasach oraz na cząsteczkach gigantach o niezwykle dużej liczbie atomów i fascynującej strukturze. W tej dziedzinie współpracował z Achimem Müllerem z Uniwersytetu w Bielefeld (RFN).

Pan Profesor przywiązywał wielką wagę do działalności dydaktycznej. Swym przykładem uczył nas, że praca nauczyciela akademickiego jest zarówno ważnym obowiązkiem, jak przywilejem naukowca. Często podkreślał, że korzyści płynące z dobrze przygotowanego wykładu odnoszą nie tylko studenci, ale także sam wykładowca. Niewątpliwie praca nad wykładem pozwala wykładowcy na perfekcyjne opanowanie prezentowanego materiału, a ponadto uczy dyscypliny czasowej, niezwykle cennej umiejętności dla uczestników konferencji naukowych. Wykłady Pana Profesora zawsze cechowała jasność przedstawiania trudnych problemów i atrakcyjność tematyki, o czym świadczą choćby tytuły niektórych Jego wykładów popularnonaukowych: *Wodór – paliwo przyszłości*, *Węgiel – pierwiastek o stu twarzach*, *Woda – związek bardzo pospolity*.

Pośród licznych podręczników autorstwa Pana Profesora Podstawy chemii nieorganicznej osiągnęły nakład wielu tysięcy egzemplarzy i są bestsellerem zarówno wśród studentów i młodzieży szkół średnich, jak też wśród pracowników naukowych.

Podziw i szacunek dla osoby Pana Profesora ze strony studentów wiążą się nie tylko z Jego działalnością jako nauczyciela akademickiego, ale również jako przyjaciela i obrońcy młodzieży. W latach 1966–1968 Profesor Adam Bielański pełnił funkcję prorektora Uniwersytetu Jagiellońskiego ds. nauki, zapisując się w historii uczelni jako obrońca studentów i autonomii uniwersytetu w czasie zamieszek w Marcu 1968 roku.

Dla uczniów i współpracowników Pan Profesor był zawsze najwyższym Autorytetem i ukochanym Mistrzem. Taki też pozostanie w naszych sercach i w naszej pamięci...

KRYSTYNA DYREK

Instytut Chemii
Uniwersytetu Jagiellońskiego